

Zašto “dizajn za sve”?

Osoba umanjениh telesnih mogućnosti je mnogo i neodvojivim su delom životne svakodnevnice. Zdravi deo populacije, nesvestan poteškoća koje proizilaze iz otežanog kretanja, zanemaruje ovu grupaciju, gurajući je svojom nebrigom na marginu društvenih, socijalnih, ekonomskih, kulturnih i svih drugih zbivanja.

Karakteristični lokalni odnosi između različitih grupa ljudi predstavljaju polaznu tačku u istraživanju potencijala za razvoj društvene inkluzije. Inovativni pristup u konceptu dizajna za sve podrazumeva proučavanje i razumevanje sveta konkretnih odnosa ljudi i okruženja sa ciljem osmišljavanja efektivnih predloga oblikovanja.

Osnovni cilj je preispitivanje i definisanje integralnog pristupa, istraživačkog i kreativnog, koji će dovesti do prostornih predloga i ići iznad jednostavnog određivanja upotrebe površina i konkretnog projektovanja fizičkih objekata. To podrazumeva fokusiranje na problem definisanja socijalnog prostora i pitanje kako prevesti razumevanje različitih kulturnih i socio-ekonomskih karakteristika područja u kompleksne strateške projekte.

Stvaranje prostora dostunog svima je, pre svega, prilika za istraživanje neistraženih mogućnosti društvene inkluzije kao ključne teme u urbanom dizajnu, kao osnove nove ideologije zasnovane prihvatanju i ravnopravnosti. Polazište za ovako definisani pristup je adekvatna urbana analiza koja može obezbediti uvid u društveni kontekst i raznolika lična iskustva i značenje, ispitati na koji način urbani prostori odgovaraju potrebama i vrednostima različitih grupa ljudi, kako većinskih tako i manjinskih.

Jedan od važnih ciljeva u projektu je da ponudi atraktivnu urbanu sliku koja uključuje ljude, a ne samo prazan fizički okvir, zasnovan na prepoznavanju interkulturene dimenzije lokalne zajednice. Ovakav pristup razvija kreativnost u kombinovanju različitih načina interpretacije upotrebe i značenja urbanih prostora i omogućava imaginiranje novog identiteta mesta u koji su uključeni svi relevantni akteri, pa i oni koji nemaju sredstva i moć.

Koncept dizajna za sve, pomeranjem ka društvenoj odgovornosti, polazi od otkrivanja i razumevanja prostorne manifestacije različitih grupa ljudi, utvrđivanja jaza između postojećeg i poželjnog i razvijanja principa i fizičkih obrazaca koji će pratiti njihove potrebe i doprinosti društvenoj saradnji. Cilj je istraživanje mogućnosti proširivanja uskih pristupa u prostornoj analizi u urbanom dizajnu usmeravanjem pažnje na karakteristične spojeve aktivnosti, mešavine životnih stilova različitih socijalnih i društvenih grupa u urbanom području. Naglasak je na detaljnom upoznavanju lokacije, mesta u kome komuniciraju različite grupe ljudi stvarajući karakterističan identitet. Pretpostavka od koje se u ovom pristupu polazi je da će urbani dizajneri biti daleko pažljiviji u svojim odlukama ukoliko budu direktno suočeni ljudima i njihovim okruženjem nego kada se ograničavaju na posmatranje urbanih fenomena kroz prostorne i fizičke karakteristike i upotrebu standardnih procedura.

Dizajn promoviše inkluziju što je moguće širog dijapazona osoba umanjene telesne sposobnosti, sa naglaskom na lica sa invaliditetom, u sva društvena događanja i njihovo prevođenje iz pasivnih u aktivne građane zajednice čijem su delom.

Pitanje inkluzivnosti u oblasti dizajna relativno je novo, iako sam problem dostupnosti nije. Kao da je čitav jedan deo društva isključen u prvoj polovini XX veka. Pored projektovanja novih objekata, pitanje remodelizacije i revitalizacije postojećih objekata, naročito onih pod zaštitom države, veoma je značajno.

Projekat bi trebao da se bavi ne samo inkluzijom već i ekološkim problemima /upotreba materijala/. Čulni, odnosno doživljajni elementi projekta uključuju sve – mlade i stare, sa ili bez invaliditeta- i dosta su primenjeni: svetla, površine, zvuci, oblici. Dizajn mora da bude privlačan svim korisnicima.

Rad bi trebao da promoviše ideju o potrebi jednakosti u mogućnostima pristupa prostoru, i prikaže neka od dizajnerskih i tehničkih rešenja koja afirmišu ideju inkluzivnog prostora. Osnovni tematski okvir izborne teme odnosi na oblast inkluzivnog dizajna. Osnovni cilj je da se arhitektonsko-dizajnersko projektovanje sagleda u širem kontekstu problematike savremenih društvenih modela.

Potrebna je promocija i razvijanje novog socijalnog modela ili socijalne politike koja bi vodila drugačijem viđenju i razumevanju potreba osoba sa invaliditetom, odnosno promeni viđenja ovih osoba kao pasivnih, zavisnih od socijalne pomoći društva, prema slici aktivnih učesnika koji imaju sopstvena prava na izbor, jednakost i rad.

DOSTUPNOST ZA SVE – PROSTOR BEZ BARIJERA

Sva ljudska bića su slobodna i jednaka u dostojanstvu u pravima. (prvi član Univerzalne Deklaracije o Ljudskim pravima www.topcentar.org.rs)

Da bi se postigao ovaj cilj, sva društva treba da slave različitosti unutar sebe i nastoje da osiguraju da osobe sa invaliditetom uživaju isti stepen ljudskih prava: građanska, politička, socijalna, ekonomska i kulturna, kako je to priznato u različitim međunarodnim konvencijama, sporazumom Evropske Unije i različitim nacionalnim ustavima.

Postojeće društvene organizacije često podrazumevaju da osobe sa invaliditetom nisu u stanju da potpuno uživaju svoja ljudska prava i da su isključeni iz društvenih tokova. Statistički podaci koji su dostupni, pokazuju da su osobe sa invaliditetom na nedopustivo niskom stepenu obrazovanja i zaposlenja, što dovodi do pojave da veliki broj osoba sa invaliditetom živi u stanju stvarnog siromaštva u odnosu na populaciju bez invaliditeta.

Povelja Evropske Unije o osnovnim pravima priznaje da je dostizanje jednakosti za osobe sa invaliditetom pravo koje ne sme biti diskriminisano i treba da bude dopunjeno pravom na beneficije kojima se osigurava njihova samostalnost, inkluzija i participacija u životu zajednice.

PRISTUPAČNOST

Je opšti pojam koji se koristi da opiše stepen dostupnosti određenog proizvoda većoj grupi korisnika. Ona se može posmatrati kao sposobnost da se pristupi određenoj funkciji, odnosno sistemu ili entitetu. Nekoliko definicija pristupačnosti neposredno se odnosi na lična prava, zakone i propise bazirane na dostupnosti. Proizvodi i usluge dizajnirani po tim principima najčešće nazivamo lako dostupnim ili pristupačnim. Pristupačnost ne treba mešati sa korisnošću, kojom opisujemo obim u kom određeni proizvod (objekat, usluga, okruženje) može biti upotrebljavan od strane određenih korisnika da bi određeni cilj bio ostvaren produktivno. U užem smislu, pojam pristupačnosti najčešće se upotrebljava u kontekstu osoba sa invaliditetom i njihovog prava da pristupe objektima uz asistivnu tehnologiju.

BARIJERE

Rad koji obrađuje problematiku pristupačnosti se u širem smislu bavi inkluzivnim prostorima i dizajnom u okviru različitih prostornih celina savremenog grada, odnosno, mnogobrojnim i raznorodnim uticajima na temu inkluzije u okviru savremenih društvenih modela.

Kako poremećaj bilo koje kategorija zdravlja (svetska zdravstvena organizacija WHO /World Health Organisation/ razlikuje 5 vrsta zdravlja. To su: fizičko, psihičko, socijalno, funkcionalno i ekonomsko zdravlje. Emir fejić, Osobe umanjnih tjelesnih sposobnosti i arhitektonske barijere, Sarajevo: arh, 2001, str 14) povlači za sobom smetnje i ima posledicu umanjnje telesnih sposobnosti, osobe sa umanjnim telesnim sposobnostima zbog određenih fizičkih, psihičkih ili funkcionalnih nedostataka, nisu u stanju da svoje zadatke obavljaju optimalno, od arhitektonskih koncepcija, kao dela novih društvenih modela, očekuje se doprinos da se osobama sa invaliditetom omogući uživanje prava na izbor i jednakost. Srž ovog socijalnog modela se u užem smislu može tumačiti pravom na ravnopravni pristup javnim službama, servisima, odnosno, u adaptaciji postojećih službi i servisa i inkorporiranju inkluzivnog koncepta u razvoj novih usluga. Istraživanje problematike pristupačnosti se interpretira i uključuje u konceptualne postavke i razrade rešenja inkluzivnog dizajna. Arhitektonskim koncepcijama se, u odnosu na rezultate istraživanja zahteva korisnika, analiziraju i preispituju uslovi prostora, objekata, predmeta ili površina koji se koriste, da bi se odredile mogućnosti i ograničenja pod kojima se određeni kvalitet upotrebe može ostvariti.

Osobe umanjnih telesnih sposobnosti se prema stepenu umanjnja dele na one sa privremeno i one sa trajno umanjnim telesnim sposobnostima. Najugrožena grupa osoba umanjnih telesnih sposobnosti je grupa nepokretnih lica, tj onih koja su bez invalidskih kolica imobilna.

Osnovna prepreka koja stoji pred licima sa umanjnim telesnim sposobnostima, na putu inkluzije u svakodnevna životna zbivanja, jesu arhitektonske barijere. U tom smislu, može se postaviti pitanje koja kategorija telesno nemoćnih osoba je referentna, odnosno, koji parametric sun a osnovu kojih se odlučuje da li je neki arhitektonski element arhitektonska barijera ili ne. (jasno je da su osobe koje su nepokretne bez invalidskih kolica te koje čine, u svakom pogledu, najugroženiju kategoriju, na osnovu čijih mogućnosti, odnosno nemogućnosti samostalnog savlađivanja pojedinih arhitektonskih elemenata se odlučuje da li su ti elementi barijere ili ne. pri tom, kao osnovni parameter pri odlučivanju, a kasnije u

projektovanju, služe invalidska kolica I mogućnosti manipulisanja tim kolicima od strane samih hendikepiranih lica. Ibid., str 31)

Tema inkluzije u velikoj meri jeste arhitektonska I ne odnosi se samo na savladavanje barijera u kretanju, već se od struke očekuje, da uklanjanjem arhitektonskih barijera u širem smislu, obzirom na principe inkluzivnog dizajna, svima omogućiti nezavisno korišćenje javnih prostora, javnih objekata, kao I prostora za stanovanje. Na taj način mogu se ostvariti putevi rešavanja problema pristupačnosti I u drugim sferama života, počev od sociološke, I ekonomske, pa do psihološke I medicinske.